

EXPUNERE DE MOTIVE

În anul 2027 se împlinesc 50 de ani de la moartea lui **Kós Károly (1883–1977)**, una dintre personalitățile reprezentative ale arhitecturii, culturii și vieții intelectuale transilvănene ale secolului al XX-lea.

Arhitect, scriitor, grafician, etnograf, editor, profesor și organizator al vieții culturale, Kós Károly a fost un intelectual transilvănean de o remarcabilă complexitate, a cărui operă depășește cu mult limitele unei singure profesii sau ale unei singure epoci. Întreaga sa activitate a fost întemeiată pe valori care își păstrează deplina actualitate și astăzi: atașamentul față de locul natal, responsabilitatea față de comunitate, respectul pentru natură și patrimoniu, păstrarea identității locale, cunoașterea și respectarea culturii celuilalt, precum și promovarea cooperării și a conviețuirii pașnice între comunitățile Transilvaniei.

Creatorul unei viziuni arhitecturale proprii

Una dintre cele mai importante contribuții ale lui Kós Károly este crearea și afirmarea unui limbaj arhitectural propriu, care a devenit o adevărată școală de gândire arhitecturală, îmbinând cu mare măiestrie tradiția și inovația.

Pornind de la arhitectura populară din Țara Călatei, de la patrimoniul secuiesc, românesc și săsesc, inspirându-se inclusiv din vechile monumente ale Transilvaniei, Kós Károly nu a urmărit o simplă reproducere a formelor trecutului. Dimpotrivă, el a transformat și reinterpretat aceste surse într-o arhitectură modernă, funcțională și profund legată de specificul locului.

În concepția sa, o clădire trebuia să aparțină peisajului în care este construită. Materialele organice, lemnul și piatra, formele adaptate condițiilor naturale, proporțiile, funcționalitatea, tradiția comunității și relația dintre construcție și natură trebuiau să formeze un tot unitar și armonios.

Această viziune îl face pe Kós Károly surprinzător de contemporan.

La mai bine de un secol de la începutul activității sale, arhitectura europeană caută din nou soluții bazate pe sustenabilitate, utilizarea materialelor locale, eficiență, integrarea construcțiilor în peisaj, protejarea patrimoniului și păstrarea identității arhitecturale a comunităților.

Principiile, pe care astăzi le numim arhitectură sustenabilă, apropiată de natură și adaptată locului se regăsesc în mare măsură în gândirea și creația lui Kós Károly.

Printre operele sale reprezentative se numără Cetatea Corbului (Varjúvár, casa sa de la Stana, județul Cluj), Muzeul Național Secuiesc din Sfântu Gheorghe, Biserica Reformată de pe Calea Moșilor din Cluj-Napoca, cunoscută și sub numele de „Biserica cu Cocos”, precum și contribuția sa la realizarea ansamblului urbanistic Wekerle din Budapesta.

Arhitectura sa este, în același timp, o expresie a caracterului multicultural al Transilvaniei. Kós Károly a studiat patrimoniul diferitelor comunități și a înțeles că arhitectura acestora s-a dezvoltat de-a lungul secolelor nu în izolare, ci prin contacte, dialog și influențe reciproce.

Această concepție este sintetizată chiar de Kós Károly într-o afirmație de o remarcabilă actualitate:

„Fără cunoașterea vechii arhitecturi a vecinilor noștri este imposibil să caracterizăm propria noastră arhitectură.”

Un exemplu concret al acestei atitudini îl reprezintă preocuparea sa pentru salvarea vechii biserici ortodoxe românești din lemn din Turea, monument din secolul al XVIII-lea, a cărei valoare arhitecturală Kós Károly a recunoscut-o și pentru a cărei conservare a intervenit. Biserica se află astăzi în cadrul Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti” din București.

Acest episod este deosebit de relevant pentru modul în care Kós Károly înțelegea patrimoniul Transilvaniei. Pentru el, valoarea unui monument nu era determinată de apartenența etnică sau confesională a comunității care l-a creat. Trecutul și patrimoniul celuilalt trebuia cunoscut, înțeles și respectat, deoarece aceste moșteniri spirituale și materiale se completează reciproc și, împreună, alcătuiesc patrimonial comun al Transilvaniei.

Anul 2027 marchează, totodată, 120 de ani de la absolvirea studiilor de arhitectură de către Kós Károly, în 1907. Este perioadă în care începe să se contureze tot mai clar concepția arhitecturală care avea să îi definească întreaga operă: o arhitectură inspirată din tradiție, dar orientată spre viitor, profund legată de loc și, în același timp, deschisă către valorile și patrimoniul celorlalte comunități ale Transilvaniei.

Atașamentul față de loc și responsabilitatea față de comunitate

Kós Károly a fost, în sensul profund al termenului, un patriot local.

Deși s-a născut la Timișoara și s-a format profesional la Budapesta, și-a găsit locul în Transilvania și în mod deosebit, în Țara Călatei. La Stana și-a construit casa, Cetatea Corbului (Varjúvár), și de acest spațiu și-a legat o mare parte a vieții și activității sale.

Despre sentimentul găsirii acestui loc avea să scrie:

„Simt că, în sfârșit, sunt acasă, cum nu am mai fost acasă nicăieri.”

După schimbările istorice intervenite în urma Primului Război Mondial, Kós Károly a ales să rămână în Transilvania.

Această alegere este esențială pentru înțelegerea personalității și a viziunii sale.

Pentru el, schimbarea apartenenței politice nu trebuia să conducă la abandonarea meleagurilor natale. Răspunsul său a fost unul profund legat de loc: atașamentul de spațiul transilvan, impunerea consecventă a valorilor multiculturale, organizarea propriei comunități și căutarea unor modalități de cooperare în noile condiții istorice.

Kós Károly a reprezentat astfel modelul intelectualului care își păstrează identitatea și valorile, dar care înțelege că viitorul trebuie conceput acolo unde trăiești, împreună cu celelalte etnii din regiune.

Atașamentul său față de propria comunitate nu a presupus negarea sau diminuarea celorlalte comunități. Dimpotrivă, concepția sa despre Transilvania pornea de la existența mai multor tradiții, culturi și confesiuni care au modelat împreună această regiune.

Din această perspectivă, moștenirea lui Kós Károly poate transmite și astăzi un mesaj important: păstrarea identității minoritare și rămânerea pe pământul natal sunt compatibile cu loialitatea față de societatea în care trăiești, cu respectul față de majoritate și cu construirea unor relații bazate pe reciprocitate, dialog și încredere.

Scriitorul Transilvaniei

Aceeași concepție legată de loc, identitate și comunitate se regăsește și în opera literară a lui Kós Károly.

În romanul „Neamul Varju” – „Varju nemzetség” (1925), una dintre cele mai importante creații ale literaturii maghiare interbelice, Kós Károly evocă lumea Transilvaniei secolului al XVII-lea și destinul unor oameni profund legați de pământ, familie, casă și comunitate.

În universul său literar, omul nu poate fi separat de locul în care trăiește. Casa, pământul și peisajul nu reprezintă simple elemente de decor, ci elemente ale identității și ale continuității unei comunități.

În „Pietrele Transilvaniei” („Erdély kövei”), Kós Károly privește monumentele și patrimoniul construit ca martori ai istoriei acestei regiuni, modelate de-a lungul timpului de diferite comunități, credințe și culturi.

Arhitectura și beletristica sa transmit același mesaj: locul trebuie cunoscut, înțeles și respectat, patrimonial trebuie păstrat și transmis mai departe, iar comunitatea are responsabilitatea de a construi viitorul fără a distruge ceea ce generațiile precedente au creat.

Kós Károly și „Heliconul Transilvănean” („Erdélyi Helikon”)

Kós Károly nu s-a limitat la propria creație. A fost un important cititor și organizator al vieții culturale, contribuind la construirea instituțiilor și a cadrelor prin care cultura putea fi păstrată, promovată și transmisă mai departe.

În 1924 s-a numărat printre fondatorii Corporației Ardelene a Artelor Frumoase (Erdélyi Szépműves Céh), una dintre cele mai însemnate edituri maghiare transilvănene ale perioadei interbelice, în organizarea și conducerea căreia a avut un rol determinant.

În 1926, Kós Károly a participat la prima întâlnire de la Brâncovenești, convocată de Kemény János, care a stat la baza constituirii comunității literare „Heliconul Transilvănean” („Erdélyi Helikon”). În anul 2026 s-au împlinit 100 de ani de la întemeierea sa.

Mișcarea Helikon a reunit personalități cu orientări literare, confesionale și politice diferite, promovând responsabilitatea comună față de cultura Transilvaniei, precum și de convingerea cunoașterii și respectării patrimoniului și culturii comunităților care au trăit laolaltă în această regiune.

În spiritul acestei concepții, identitatea proprie și deschiderea către celălalt nu se excludeau, ci se completeau.

Kós Károly a contribuit direct la construirea cadrului instituțional al acestei vieți culturale. Corporația Ardeleană a Artelor Frumoase (Erdélyi Szépműves Céh) a devenit principalul instrument editorial al comunității, iar începând din 1928 a editat revista „Heliconul

Transilvănean” („Erdélyi Helikon”), la realizarea căreia Kós Károly a avut, de asemenea, o contribuție importantă.

Activitatea sa culturală și obștească a urmărit aceeași direcție fundamentală ca și arhitectura sa: păstrarea a ceea ce este propriu, fără respingerea a ceea ce aparține celuilalt, bazându-se pe valorile locale și căutarea cooperării între comunitățile care împart același spațiu.

O moștenire pentru prezent

Kós Károly a decedat la Cluj-Napoca în anul 1977. În 2027, la împlinirea a 50 de ani de la moartea sa, opera și concepția sa despre societate sunt din nou de o remarcabilă actualitate.

Într-o Europă preocupată de dezvoltare sustenabilă, protejarea mediului, conservarea patrimoniului, identitatea comunităților locale și gestionarea diversității culturale, moștenirea lui Kós Károly poate fi privită dintr-o perspectivă nouă.

În arhitectură, Kós Károly ne vorbește despre construcții adaptate locului și naturii, materiale și tradiții locale și despre responsabilitate față de patrimoniul construit.

În literatură, vorbește despre legătura omului cu pământul, casa și comunitatea sa.

Prin activitatea sa culturală, demonstrează importanța instituțiilor și a responsabilității intelectualului față de societate.

Iar prin propria sa alegere de viață transmite un mesaj care rămâne important pentru toate comunitățile din România: să rămâi pe pământul natal, să îți păstrezi identitatea și să lucrezi pentru propria comunitate nu înseamnă să te izolezi de ceilalți. Înseamnă, în același timp, să respecti identitatea vecinului, să îi cunoști valorile și să cauți cooperarea și conviețuirea pașnică.

Kós Károly a fost un intelectual maghiar profund legat de Transilvania, a protejat, a cercetat și a îmbogățit patrimoniul acestor meleaguri, opera sa constituind astfel o valoare incontestabilă și inseparabilă a României.

Instituirea anului 2027 ca „Anul Kós Károly” poate reprezenta, prin urmare, mai mult decât comemorarea unei personalități la 50 de ani de la moartea sa. Această aniversare poate oferi un prilej pentru promovarea unei arhitecturi responsabile și apropiate de natură, pentru protejarea patrimoniului, pentru cultivarea patriotismului local și a atașamentului față de locul natal și, în egală măsură, pentru reafirmarea respectului reciproc, a dialogului și a conviețuirii pașnice dintre majoritate și minoritățile naționale.

Având în vedere motivele prezentate, înaintăm Parlamentului României, spre dezbateri și adoptare, în procedură de urgență, prezenta propunere legislativă.

INIȚIATORI,

Kelemen Hunor
Deputat UDMR

Zahoranschki Brigitta-Eva
Deputat UDMR

Csoma Botond
Deputat UDMR

Szabó Ödön
Deputat UDMR

**Tabel cu inițiatorii Propunerii legislative pentru instituirea anului 2027 ca
„Anul Kós Károly”**

Nr. crt.	Nume și prenume	Grup parlamentar	Semnătura
1.	Kelemen Hunor	UDMR	
2.	Zahoranszki Brigitta-Eva	UDMR	
3.	Csoma Botond	UDMR	
4..	Szabó Ödön	UDMR	
5.	HAGDU GÁBOR	UDMR	
6.	KANTORI BOGLÁRKA	UDMR	
7.	MARKÓ ATTILA GÁBOR	UDMR	
8.	KULCSÁR-TERÉSZ ZOLTÁN-GY.	UDMR	
9.	Benda Samu	UDMR	
10.	SÉRÉSI JENŐ	UDMR	
11.	TURÓCS LÓRÁND	UDMR / RMDSZ	
12.	AGATA FÖRÉNY	UDMR / RMDSZ	
13.	Császár, Károly - Zolt	UDMR / RMDSZ	
14.	Fazekas István Ödön	UDMR	
15.	KONDOR AGOTA	UDMR	
16.	Kovács Máté	UDMR / RMDSZ	
17.	NOVÁK LEVENTE	UDMR / RMDSZ	
18.	TASNÁDI ISTVÁN - ZOLTÁN	UDMR / RMDSZ	
19.	MOLNAR ANDREI	UDMR	

**Tabel cu inițiatorii Propunerii legislative pentru instituirea anului 2027 ca
„Anul Kós Károly”**

Nr. crt.	Nume și prenume	Grup parlamentar	Semnătura
20.	GÁL KÁROLY	UDMR	
21.	Lodanyn László - Zolt	UDMR	
22.	KÖNÖZEI CSABA	UDMR	
23.	KOLCSÁR KÁROLY	UDMR	
24.	NAGY SZABOLCS	UDMR	
25.	MARGAR LÓRÁND-BALINT	UDMR	
26.	BIRÓ ROZÁLIA BOLYA	UDMR	
27.	Tóth Zoltán Zsuzsa	CSMR	
28.	Niklós Zoltán	UDMR	
29.	RIGMAN CIPRIAN	USR	
30.	Rodanu Bogdan	USR	
31.	GHEA ȘTEFĂNIA ZOLTAN	HAM.	
32.	ORȚIȚI ORȚIȚA	MIIL	
33.	ZSOPOL DRAGOS	MINORITATI	
34.	AMET MAROL	MIIL	
35.	STOICA BOSNAY-ACIN	MIIL	
36.	PIRCEA Iulius Marian	MIIL	
37.	Petre Florin Marcel	PSD	
38.	PUGA VANCE DANIEL	PSD	